

τουλάχιστο χρόνο, στη ζωή. Στο δεξί σημείο που ξαναπαίρνει ο αγώνας μας, περιοδικά δημοτικιστικά που να φυλλορροούνε σάν τὰ ρόδα ἴστερ' ἀπὸ δυὸ τρία φύλλα, δλάφτουνε σημαντικά τὸν αγώνα ἀντὶ νὰ τὸν ἀφελεῖς. Ἐλπίζουμε πὼς ἡ «Θυμὴ», ἀφοῦ θὰ βγεῖ ἀπὸ Χιῶτες, πούναι ἄνθρωποι θετικοί, θάχει μακροδιήτητα — καὶ τῆς τὴν εὐχόμαστε ὁλόψυχα.

ΜΠΡΟΥΣΣΟΣ

12

Τὸ Ἀγρίνι, ὅπου ἐφτασα πολὺ νὰρ, τὸ ἀπόγιομα, δὲν παρουσιάζει — ὅσο μπόρεσα νὰ κρίνω ἀπὸ τὴ σύντομή μου διαμονή τώρα καὶ κατὰ τὸ γυρισμό — τίποτα τὸ ἀξιοπεριέργο ἐξὸν τὴν ἐμπορικὴ του κίνηση ἐνεκα τὰ καπνά. Παράλογο πὺν δὲν ὀρίστηκε πρωτέβουσα τοῦ νομοῦ ἀφοῦ ἔχει τόσο γνήσια ζωὴ, ἐνὸς τοῦ Μεσολογγίου δὲν εἶναι παρὰ τεχνητὴ, ἀποτελεσματῆς συγκεντρωμένης ὑπαλληλίας. Χάρης στὶς γύρω του γαῖες τίς πολὺ γόνιμες, πάντα τὸ Ἀγρίνι εἶτανε συμπεριανὼ σημαντικότερο κέντρο, μὰ τὸ Μεσολόγγι προτιμήθηκε ἀπὸ ἱστορικούς λόγους, ἀπαράλλαχτα ὅπως ὡς ἐπαρχιακὸ κέντρο καὶ ἡ Μεγαλόπολη ἀντὶς τὸ Λιοντάρι.

Γιατὶ ὁ σκολαστικισμός, νύθετημένος ἐπίσημα ἀπὸ τὸ κράτος, περιορισμούς δὲ γνωρίζει. Ἡ ζωὴ καὶ οἱ ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς δὲν τότε συγκινοῦνε μήτε τίς σπουδάζει· ὅτι ἔχει σημασία στὰ μάτια του εἶναι τὰ ἱστορικά καὶ τὸ πὼς μιὰ ὥρα ἀρχύτερα νὰ σφαντάξουμε παρδαλοστόλιστοι μὲ φόρεμα κλασικοῦ Ἀρλεκίνου. Ὅταν πρωτοπῆγε στὴ Μακεδονία ἡ ἑλληνικὴ διοίκησι, θάλλεγες εἶχε ζωτικώτατα ζητήματα ἐκεῖ νὰ φροντίσει καὶ καὶρὸς δὲν περίσσεβε γιὰ παιδιαρροσύνης· ὥστόσο ἀπὸ τὰ πρῶτα τῆς μελήματα εἶτανε νὰ στήσῃ πόλεμο τῶν φεσιῶν — χωρὶς κάνε νὰ λογαριάσει ἂν εἶχε δὴ ἡ ἀγορὰ ἰσάριθμα καὶ ἰσοκέφαλα καπέλα — καὶ νὰ μπερδέψῃ τὸν κοσμάκη, κατὰ πολὺ ξενόγλωσσο, ἀλλάζοντας τὰ τοπικὰ ὀνόματα. Καὶ βλέπω ἀπὸ ἓνα γράμμα μέσα στὸν προπερασμένο «Νουμά» (ἀριθ. 336, σελ. 317) πὼς τὰ ἴδια κ' ἀπαράλλαχτα πανηγύρια προξικοποιοῦνται καὶ στὴ Θράκη, ὅπου π. χ. τὸ Καραγάτς ἐγινε Ὁρεστιάς· ὑποθέτω πὼς καὶ τὰ φέσια ἢ καλπάκια καὶ ἐκεῖ θὰ βρίσκονται τώρα ἐν διωγμῷ.

Μιλώντας γιὰ ἀλλαγὴς ὀνομάτων, ἃς μοῦ δοθεῖ ἡ ἄδρα νὰ ἀναφέρω ἐδῶ ἓνα ἀξιοδρήνητο ἐπεισόδιο πὺν ἔτυχε τελεφεταῖα. Ἐνας κάποιος η. Κολοκούτρας — ὡς πρὸς τὸ δέφτερο συνθετικὸ δὲν εἶμαι πολὺ βέβαιος — ἀποστέργοντας τὸ κακὸν, θέλησε νὰ ἀλλάξῃ τὸ ὄνομά του στὸ κλασικὸ Καλλικρατίδας καὶ προσέλασε σχετικὸ βασιλικὸ διάταγμα. Τὸ διάταγμα ὅμως, ὅπως τυπώθηκε στὴν κυβερνητικὴ ἐφημερίδα — εἴτε ἀπὸ λάθος ἀνάλογο μὲ ἐκεῖνο πὺν ἄλλαξε τὸ μεγαλόσταβρο σὲ μεγάλο πούρο, εἴτε ἀπὸ πονηριὰ τοῦ ψηφιοδότη — ἀντὶς νὰ καλιτερέψῃ δεινώσε τὴν ὑπόθεσι σοβαρά, γιὰτὶ σημείωνε τὸ ὄνομα ὅχι ἐπὶ τὸ καλοχότερο Καλλικρατίδας παρὰ ἐπὶ τὸ πολὺ ἡχηρότερο Κολοκουτίδης.

Ἡ ἀγορὰ τοῦ Ἀγρινίου, ὅπως μοῦ εἴρησε ἓνας φίλος ἔμπορος ἐκεῖ, παρουσιάζει κρῖση δεινὴ. Γιατὶ γινόμενοι οἱ ἔμποροι μὲ τὰ κέρδη ἀπὸ τὸς διαπονητικὸς

ὑψωμοὺς κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου, εἶχαν ἀγοράσει πρὸς νέο ὑψωμὸ καὶ κρατούσανε μεγάλια ποσὰ καπνοῦ, πὺν, ὅταν πλάκωσε ὁ ξεπεσμός, δὲν ἀποφάσισαν, κόβοντας τὴ ζημιὰ τους — ὅπως λείει τὸ ἐμπορικὸ γλωσσάρι — νὰν τὰ ξεκάνουνε. Ἡ ζημιὰ ἔτσι κατάντησε κατὶ σάν ἐξήντα πῆς ἑκατό. Ἐτυχε δηλαδὴ ὅτι καὶ μὲ τὰ καράβια ἐδῶ στὸ Χρηματιστήριον, ἢ μὲ τὴ σταφίδα ἀφοῦ σταμάτησε ἡ φυλλοξέρα. Ἀπὸ εἶναι μεγάλον λάθος. Ὁ φρόνιμος ἔμπορος, ἂν προαγοράσει καὶ τύχει ξεπεσμός, πρέπει ἀμέσως, μόλις μπορέσει, νὰ ξεφορτωθεῖ ὅσα ὅσα τὴν ἀγορὰ του καὶ ὅχι νὰ ἐπιμένει μὲ τὴν ἰδέα πὼς θὰ ξαναγυρίσει τὸ εἶδος στὴν προτυτερινὴ του ἀξία. Εἶναι φανερό πὼς ἡ ἀξία τοῦ εἶδους εἶναι ἡ ἀξία τῆς ἡμέρας, καὶ ἡ προτυτερινὴ δὲν ἔχει παρὰ ἱστορικὴ σημασία. Ἀνάλογα πρέπει νὰ διαδίδει καὶ ἂν προποῦλησε· τὸ σωστὸ εἶναι, μόλις μπορέσει, ὅσα ὅσα νὰ σκεπτασθεῖ ἂν παρουσιαστοῦν ὑψωμοὺς σημάδια. Ὁ ἔμπορος — καθὼς μήτε κανεὶς ἄλλος — δὲν πρέπει νὰ πεισματώνει. Μήτε πρέπει νὰ κερδοσκοπεί. Μὲ τὴν κερδοσκοπία μπορεῖ ἴσως μερικοὶ νὰ θησαυρίζουνε, μὰ ἀσύγκριτα οἱ περισσότεροι καταστρέφονται. Στὸ σύνολο τὸ θησαύρισμα τῶν κερδοσκοπῶν εἶναι τιποτένιον μπροστὰ στῶν ἑμπόρων πὺν προχωροῦνε μὲ φρόνησι καὶ κατὰγίνονται στὸ νὰ σπουδάζουν κατὰ βάθος τὸ εἶδος τους, τὴν ἀγορὰ τους, τοὺς πελάτες τους. Τώρα σημείωσε καὶ πὼς ὁ κερδοσκόπος δὲ χαίρεται τὴ ζωὴ του σάν ἄνθρωπος, παρὰ μέρα νύχτα ἀνησυχεῖ, καὶ ἡ νύχτα του βασανίζεται. Ἐως μιὰ φορὰ ζήτησε τοῦ Ροτσιλδὴ τὴ γνώμη τὸ τί νὰ ἀγοράσει, καὶ ὁ σοφὸς καὶ νοστιμολόγος Γισουντῆς τότε ρώτησε «Πέες μου πρῶτα· νὰ καλοτρῶς θέλεις ἢ νὰ κοιμᾶσαι καλά;» Ἄν θές νὰ καλοτρῶς, ἀγόρασε τὸ δεῖνα, πὺν ἴσως σοῦ δώσει μεγάλια κέρδη μὰ... καὶ ζημιές ὅμως· ἂν θές νὰ κοιμᾶσαι καλά, ἀγόρασε τὸ τάδε, πὺν δίνει μικρὸ τόκο, ἀλλὰ ἀσφαλισμένο.

Τὸ πιὸ ἀπελπιστικὸ εἶδος κερδοσκόπος εἶναι ὁ ἐξωτερικὸς. Ἀπὸ τὸς πᾶ (μὲ τὸ συμπάθειο του) εἶναι μηχανικός, ἢ δουδαλὶ, ὅπως λείει τὸ ἐμπορικὸ γλωσσάρι, ἀφοῦ πάντα ὑψωμοὺς φαντάζεται. Δὲν ἐννοεῖ ἓνα πολὺ ὑπὸ πρῶμα, πὺν ἂν σὲ ἓνα εἶδος ὑπάρχουν ὠφέλειες, θὰν τίς ἔκαναν οἱ μεσίτες του οἱ ἴδιοι (πὺν παίρνει τὴ γνώμη τους) ἀντὶς νὰ βασανίζονται μὲ γλίσχρες μεσιτεῖες, καὶ δὲ θάφιναν τόσο χριστιανικὰ τοὺς πελάτες τους νὰ τίς χαίρουνται. Τὸ χειρότερο τῶν ἐξωτερικῶν κερδοσκοπῶν εἶναι πὺν πάρα πολὺ συχνὰ ἄδύνατο νὰ κλείσουνε, εἴτε ξεπέφτει ἡ ἀγορὰ εἴτε ἀνεβαίνει. Ἄν ξεπέφτει καὶ ζημιώνονται, λένε μὲ τὸ νοῦ τους πὺν γλήγορα θὰ ξαναγυρίσει στὶς προτυτερινὲς ἀξίες· ἂν ἀνεβαίνει, πὺν θὰ ἀνεβαίνει στὸν αἰὶνα τὸν ἅπαντα. Μὲ τέτιο σύστημα ἐννοεῖται πὺν τέλος ἀναγκαστικὰ σβύνουνε. Μιὰ φορὰ ἓνας Ἀγγλὸς ἀξιοματικὸς ἀγόρασε κερδοσκοπικὰ ζάχαρη, καὶ στὴν ἑκαθάρισι κέρδιζε τὴ διαφορὰ. Τὴν κατὰ μέρα πλάκωσε σὺνυχον ὅλο τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ἱαρχίας, πὺν θέλησαν καὶ καλά νὰ ἀγοράσουνε κ' ἀφτοί, μὲ τὴν ἰδέα, ὅπως εἶπαν, πὺν τὸ κέρδος ἀπὸ τὴ ζάχαρη εἶταν πὺν βεβαιωμένο παρὰ ἀπὸ τὴν ἱπποδρομίαν τους. Στὴν ἑκαθάρισι κέρδιζαν ἐπίσης, καὶ τότες ὁ μεσίτης ὅσο μποροῦσε τοὺς ἐξωτερικοὺς νὰ κλείσσει, μὰ τί λόγος; ἄδύνατο νὰν τοὺς κλείσει, πὺν πᾶς ἀπὸ τὸς ἀπὸ τὴν ἑκαθάρισι θὰ τοῦσαν

διαφορές. Ὡς πού πλάκωσαν οἱ ξεπεσμοί, καί πλεονώνοντας διαφορές ἀπάνου σέ διαφορές φτάσανε στό ἀπροχώρητο. Ἔτσι ξαναγυρίσανε στά ἄλογά τους, μεταγχολικοί ἀλλά καί ἐμπειρότεροι.

Πόσοι καί πόσοι, πού κατάφεραν μέ ποταμούς ἀπό ἱδρωτά νά οἰκονομήσουν ἕνα μικρό κεφάλαιο, δέν ἀφάνιστηκαν μέ τό νάν τους συνεπάρει ἡ λαοάδα τῆς κερδοσκοπίας. Στό Λίβερπουλ ἕνας καπιτωπώλης δικός μας Μικρασιάτης λίγο λίγο μοῦ εἶχε καταθέσει, ὅσο θυμῶμαι, καμιά πεντακοσαριά λίρες, τόν καρπό μεριόχρησης δουλιᾶς καί κόπου. Μιά μέρα ἦρθε ἄξαφνα καί τραβήξε ὅλο τό ποσό, ξηγώντας μου πώς ἕνας χρηματιστής ἐμπειρος, ξεφτέρι τάχα τῆς ἀγορᾶς, τόν παραινῶσε νά ἀγοράσει κάτιο εἶδος μετοχῆς πού θάν τοῦ διπλασιαζάν, ὅπως σέ βλέπω καί μέ βλέπεis, τό κεφάλαιο ἐντός τοῦ χρόνου. Προσπάθησα νά τόν μεταπείσω, δείχνοντάς τοι τόν κίντυνο τοῦ νά καταπιάνεται δουλιᾶς ἀγνωστές του ἀντίς νά μένει στή δουλιᾶ του πού τήν κάτεχε τώρα τόσο τέλεια, κ' ὡς ἀνοίγει, τότε συμβούλευσα, ἕνα δέφτερο καπιτωπωλεῖο, πού ἔτσι ἴσως σιγά σιγά μποροῦσε καμιά μέρα νά μάς καταντήσῃ ἕνας ἄλλος Lever ἢ Lipton. Μά πού νά πειστῇ. Δέν πέρασε πάρα πολὺς καιρός, καί ἕνα πρωί, καθὼς ἐμπαινα στό γραφεῖο, τότε βλέπω πού ντροπιασμένος καί πένθιμος ἔστειλε στήν εἴσοδο καρτερόντας με. Φυσικά, ἀμέσως κατάλαβα τί ἔτρεξε. «Κύριε Πάλλη, μοῦ εἶπε, χτυπάω τό κεφάλι μου πού δέ σᾶς ἀκούσα. Ἐχασα ὅλα μου τὰ λεφτά, καί σᾶς περικαλῶ, δανείστε μου πενήντα λίρες. Ἄν δέν τίς ἔχω σήμερ, θά μοῦ πουλήσουν τό ἀργαστήρι μου, καί τότε εἶμαι ἀφανισμένος ἄνθρωπος». Καί στόλισε τό μισότη του μέ ὅσες βλαστήμιες ἤξερε ἀγγλικές, ἑλληνικές, καί τούρκικες· γιατί τῶν τέτοιων πάντα τοῖς φταίει κίπτιος ἄλλος, ποτές ἡ ὀχορτασιά καί τό μολιερήσο τους τό κεφάλι. Πήγε ἔπειτα ὁ δυστυχισμένος κακῶν κακῶς, ὥς πού ἀντὶς καταστηματορῆς κατάντησε κοπέλα γιά νά ζήσει. «Ἐκαστος ἐν ᾧ ἐλλήθη, ἀδελφοί, ἐν ταύτῳ μενέτω» ἔχει δογματισμένα ἕνας ἄνθρωπος τῆς δουλιᾶς πρώτης γραμμῆς, ὁ ἀπόστολος Πάβλος (Α Κορ. 1, 24).

Γιά νά μήν ξεκαπιάνουμε τό Ἀργίνι, ὡς δηγηθῶ ἐδῶ τί μοῦ ἔτυχε στό γυρισμό. Ἐνῶ περπατοῦσα στήν πλατεία, τρεῖς χωροφύλακες μέ σταμάτησαν, ζητώντας νά μάθουν πιάς εἶμαι, γιατί βρίσκουμαι στό Ἀργίνι, ἂν ἔχω πιστοποιητικά τῆς ἀστυνομίας, πού ταξιδέβω κ'. Ἄλλα ἀνάλογα. Γιά νά ἀπαλαχτῶ τοὺς παρῆντες στό Νομάρχη, πού ἔτυχε ἀνιψός μου καί τότες διάτρεχε στό Ἀργίνι. Ἐπειτα μέ τῇ σειρά μου τοὺς ρώτησα καί ἐγώ γιατί ἐμένα μοῦ ζητοῦσαν ἀστυνομικά πιστοποιητικά ἀφοῦ κανεῖς δέν ταξιδέβεις μέ τέτοιον ἔγγραφο, καί μέ πληροφορήσαν πῶς κάπανε φυγάδα ζητοῦσε ἡ ἀστυνομία καί χρεός τους εἴτανε νά ξεκαρδιώσουνε μήπως εἶμαι ἐγώ. Μοῦ κατέθηκε τότες ἡ ἰδέα νά ρωτήσω τί ἡλικίας εἴταν ὁ ἄνθρωπος τους καί ἐκείθι πῶς ὡς τριάντα πέντε χρόνων. «Μά, παιδιά μου, εἶπα, ἐγώ εἶμαι ἐβδομηντάρης». «Μὰς συγχωρεῖτε, κύριε, εἶπε ἕνας ἀπὸ τοὺς χωροφύλακες, δέν τό διακρίναμε». Κάτι τέτιο πολὺ κολακεφτικό μοῦ ἔτυχε καί μιὰ ἄλλη φορὰ στή Λόντρα πᾶν τώρα πέντε ἔξη χρόνια, ὅταν πῆγα νά βρῶ μιὰ μέρα ἕνα γλύπτη γνώριμό μου. Σάν ἦρθε ἡ κοπέλλα νά μοῦ ἀνοίξῃ τὴν πόρτα καί ρώτησα ἂν εἴχανε μέρα ὁ ἀφεντικός τῆς,

ἀφτῇ μέ ἐπιθεώρησε καλὰ καλὰ ἀπὸ πάνω ὡς κάτω, ἔπειτα εἶπε «Μήπως εἶσαι μοντέλλο;» (1).

Τώρα εἶμαι βέβαιος πῶς τὰ παιδιά ἔπλασαν ἐκεῖνη τὴν ἱστορία τοῦ φυγάδα καί πῶς ἡ τοὺς παραινῶσε ὑπερβολικός ἐπαγγελματικὸς ζῆλος ἡ πιθανότερα ἡ περιέργεια. Γιατί σ' ὅλα ἀφτὰ τὰ ἀπόκεντρα μέρη δταν παρουσιαστῇ ξένος, πρέπει νά υποβληθῇ στήν ἀρχαία ὁμηρικὰ κατήχηση·

Τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν;
πού σοι πόλις ἦδὲ τοκέες;
ἢ τι κατὰ προῆξιν;
ἢ μαψιδίως ἀλάλησαι;

Ἡ περιέργεια εἶναι ξεκαπλιστρωτὴ καί ἡ κατήχηση ὅσο γίνεται καθεκαστικὴ ὅταν ὁ ξένος εἶναι δικός μας, γιατί τῶν χωρικῶν τοὺς ἔρχεται ἀκατανόητο πῶς ἕνας Ρωμῶς νά ταξιδέβει στήν Ἑλλάδα χωρὶς ὕλικό σκοπὸ παρὰ ἔτσι ἀπὸ φιλομάθειαν ἢ ἀγάπην τῆς φυσικῆς καλλονῆς. Σ' ἀφτό μου τό ταξίδι δέν ξέρω πόσες φορὲς ἔπρεπε νά σταθεῖ ὁ ἀγωνιάτης μου καί νά ψιθυρίσῃ μυστηριώδεια στοὺς διαβάτες πιάς εἶμαι καί τί θέλω. Σέ ἕνα ἰδιόρρυθμο μοναστήρι τὸν περασμένο Μάρτη ἕνας καλόγερος — οἱ περισσότεροι καλόγεροι εἶναι εἶδος χωρικοὶ — μέ σταμάτησε ὅτι εἰμouvα νά μπῶ στήν ἐκκλησιά, καί τότες ἀρχισε μετὰξὺ μας ἡ ἐξῆς συχομυθία:

ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ. — Καλημέρα σας.

ΕΓΩ. — Καλημέρα σας, γέροντα.

ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ. — Πούθεν εἰστε;

ΕΓΩ. — Ἀθηναῖος.

ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ. — Ἀπὸ τὰς Ἀθήνας;

ΕΓΩ. — Ναι.

ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ. — Πῶς λέγεστε;

ΕΓΩ. — Πάλλης Ἀλέξαντρος.

ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ. — Φωτογράφος εἰστε; (ἐπειδὴς κρατοῦσα τό βοτανικό μου κουτί).

ΕΓΩ. — Ὁχι.

ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ. — Τί δουλιὰ κάνετε;

ΕΓΩ. — Τίποτα.

ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ. — Τίποτα; πῶς συντηρεῖστε;

ΕΓΩ. — Ἐχω τό δικό μου.

ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ. — Τί;

ΕΓΩ. — Τὸ ἕνα, τ' ἄλλο.

ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ. — Χτήματα, κατάλαβα.

Οἱ ἰδιόρρυθμοι καλόγεροι πάντα χτήματα ὀνειρεῖνται. ὁ νοῦς τους στό κεχρί.

Μιά ξαδέρφη μου, κοσμογυρισμένη καί παρατηρητικῇ, πού τῆς διάβασα τοῦ ἄρθρου μου ἀφτό τό μέρος, μοῦ παρατήρησε πῶς ἡ ὀκληρὴ ἀφτῇ περιέργεια δέν εἶναι τῶν χωρικῶν χαρακτηριστικό παρὰ κακὴ σιγήθησα νεκρὰ τῆς φυλῆς. Γιατί καί στά ξένα ἀκόμα ὅταν οἱ δικοὶ μας ἀνταμώσουν ὁμοῦτο, προσπαθοῦν ἐπίμονα νά ξεσκαλίσουν ὅλη του τὴν ἱστορία. Ἀφτό

(1) Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς δέ δείχνω τὰ χρόνια μου. Μήτε ἀρρώστησα ποτές μου μήτε νιώθω φυσικό ξεπεσμό ἀπὸ ὅτι εἰμouvα στὰ νιάτα μου. Τοῦτο τό χωστώ ἴσως στό σόφ' μου - ἢ μητέρα μου πέθανε περασμένα τὰ ἐνεήντα—μά καί στό πῶς δέν ἔμεινα ποτές ἀργεὺς στή ζωῇ μου καί καθιστικός. Τίς προάλλες ὁ λόρδος Leverhulme, ὁ γνωστός σκαουνῆς Lever, πού ἀπὸ τίποτα ἔγινε ὁ πλουσιότερος ἴσως Ἀγγλος, σέ ἕνα του λόγου ἔδωξε μέ στατιστικῶς πῶς ὅσοι κοπιᾶζονε χαίρουνται πολὺ καλότερ' ἢ ἐγώ καί ἔστω καὶ μετὰξόν μου παρὰ οἱ κηφροὶ καί οἱ φιλέθνη.

μου θυμίζει ένα παλιό επεισόδιο. Κατά τα 1870 (αλίμονο! πόσα χρόνια πέρασαν από τότες!) ζούσε στο Μάντσεστερ ένας κ. Κωστής Πολιτάκης, έμπορος από την Πόλη, φίλος του Κλεάνθη(2) και δικός μου, που ή περιεργεία του ή μεγάλη, αν και άθωα, μάς εννοχλούσε πολύ. Για να ξεθυμάνει λοιπόν, του σκάρωσε ο Κλεάνθης το ακόλουθο επίγραμμα:

Τὸ ποῦ, τὸ πῶς, τὸ διατί,
τὸ πότε, τὸ ποσάκις,
διερωτῶν(3) ἀπέθανον
ὁ φίλος Πολιτάκης.

(2) Κλεάνθης είναι ὁ Ἀργύρης Ἑφταλιώτης, πού γιὰ μένα μένει πάντα ὁ Κλεάνθης.

(3) Διερωτῶν γιατί σέ ἐκείνα τὰ προψευδαρκὰ χρόνια ὅλοι γράφαμε τὴν κασιδιὰ.

Τὸ ἐπίγραμμα ἔκανε τὸ γύρο τῶν φίλων, καὶ τέλος ἔφτασε καὶ στὰ ἄρτια τοῦ Πολιτάκη, πού ὅμως δὲ θύμωσε — δὲ θυμώνει κανεὶς μὲ τὸν Κλεάνθη — παρὰ ἀπαντώντας τὸν Κλεάνθη μιὰ μέρα, ἄρχισε ἀπὸ μακριὰ μὲ ἔντονη φωνή καὶ τίς κατὰλληλες ρητορικές χειρονομίες νὰν τοῦ ἀπαγγέλει τὸ ἐπίγραμμά του, ἔτσι:

Τὸ ποῦ, τὸ πῶς, τὸ διατί,
τὸ πότε, τὸ ποσάκις
διερωτῶν, ἀπέθανον
ἐγὼ ὁ Πολιτάκης.

Τὸ ἐπίγραμμα ἀπὸ εἶναι θαρρῶ ἡ πρώτη ἀληθινὴ φύτρα τοῦ νεοελληνικοῦ ἐπιγραμματικοῦ σφυροῦ, μόνιμοι τώρα καὶ μὲ καρπὸς συχνὰ πολὺ νόστιμους.

(Συνέχεια)

ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ

ΑΠΟ ΒΔΟΜΑΔΑ ΣΕ ΒΔΟΜΑΔΑ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΛΗΘΡΟ ΤΟΥ ΡΟΥΣΣΕΛ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΡΟΡΙΤΗ

— Ὁ Γάλλος φιλόλογος κ. Λουδοβίκος Ρουσσέλ, κρίνοντας τὸ τελευταῖο βιβλίο τοῦ Κώστα Παρορίτη: «Ὁ Πατέρας καὶ ἄλλα δηγήματα», δημοσιεύει στὴ γαλλικὴ φημερίδα «Le Progrès» (9 τοῦ Μάη 1921) τὸ ἀκόλουθο ἄρθρο, πού τὸ μεταφράζουμε ἀλάκρο:

«Καθὼς δηλώνει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, τὸ βιβλίο τοῦτο, συλλογὴ ἀπὸ 13 δηγήματα, φανερώνει τὸν πρὸ παλιὸ Παρορίτη. Ὁ ἄξιος καὶ γενναῖος συναγωνιστὴς τοῦ κ. Ταγκόπουλου στὸ «Νουμά», δὲν ἀπαρνιέται τὴν ἐργασία του αὐτὴ, μὰ μάς παρακαλεῖ νὰ τὴ θεωρήσουμε πῶς δὲν ἐκφράζει πιά μὲ ἀκριβεία τὴν καλλιτεχνικὴ του σκέψη. Τὰ δηγήματα τοῦ Παρορίτη ἔχουν τὰ πρὸ πολλὰ καὶ μιὰ κοινωνικὴ ἀθέση». Ἔτσι ἡ ἀδελότητα τοῦ φτωχοῦ, μάλιστα τοῦ νέου στὴν ἡλικία φτωχοῦ, τὸν ἐπαναστατεῖ. Μιὰ περίφημη κούκλα κρεμίζεται σ' ἓνα δέντρο Χριστουγεννιάτικο γιὰ παιδιὰ πλουσίων. Ἡ κόρη τῆς πορτιέρισσας, πού ἐπιθυμεῖ τὴν κούκλα, δάνει φωτιά στὸ δέντρο, μισοδελιματικά («Ἡ ἐκδίκηση τῆς κούκλας»). Ἐνας καλλιεργητὴς βλέπει τίς ἀγγελίδες του νὰ τοῦ τίς παίρνει ὁ γείτονας του τοκογλύφος. Τὸν χτυπᾷ, τὸν σκοτώνει, φυλακίζεται. Ὁ γιὸς τοῦ τοκογλύφου καταλαβαίνει τὴ δυστυχία τοῦ φτωχοῦ, («Τὸ ξύπνημα»). Ἡ σκληρότητα τοῦ Νόμου πειραίνει τὸ συγγραφέα. Ἐνας φτωχὸς ἐμπορὸς βιβλίων, οἰκονομεῖ γιὰ νὰ χτίσει ἓνα μικρὸ φιλανθρωπικὸ ἴδρυμα, πού τοῦ ὁ χρημιζοῦνε γιὰ ἰδρύσκειται ἔξω ἀπὸ τὸ σκέδιο τῆς πόλης, («Ἐξω ἀπὸ τὸ σκέδιο»). Μιὰ παιδούλα πού πέφτει στὴ θάλασσα, πνίγεται, γιὰτὶ ὁ μόνος ἐπιβάτης, καλὸς στὸ κολύμα, εἶν' ἓνας κατὰδικος, πού δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τοῦ λύσουνε τὰ δεσμά, («Πάνω στὰ κύματα»). Ἐνα κοριτσάκι, πού ἀπὸ τὴν καταναγκαστικὴ διαφορὰ, κατανατὰ σφιγνιδικά, φυλακίζεται ἀφίροντας τὴ μητέρα του, χωρὶς τὰ μέσα τῆς ζωῆς («Σκληρὸ χοροῦ»). Ἐνας χωροφύλακας πού ὁ θάνατος τοῦ παιδιοῦ του πλημμυρίζει ἀπὸ οἶχτο τὴν καρδιά του, ἀφίνει νὰ δραπετεύσει

ἓνας κατὰδικος πατέρας πολλῶν παιδιῶν, («Πατέρας»). Ἀφοῦ διάταξε ἓνας ἀξιοματικὸς τὴ θανατικὴ ἐκτέλεση ἀθῶων χωρὶς νὰ ἔπειτα μιὰ παρέλαση μπροστὰ στοὺς νεκροὺς του, δίνει τὴν παραίτησή του, («Κεφαλὴ ἀριστερά»). Ὁ κ. Παρορίτης, καθὼς βλέπουμε, δὲν ἀγαπᾷ τὸν πόλεμο. Συνβουλευμένος ἀπὸ τὸ δάσκαλο τοῦ σχολεῖο, ἓνας ἄνθρωπος παραστέκει στὸ χρονιάτικο μνημόσυνο τοῦ παιδιοῦ του, πού πέθανε γιὰ τὴν πατρίδα, καὶ κάνοντας τὸ χαρούμενο ἀπὸ πατριωτισμὸ, μετανιώνει σὰ γύρισε στὸ σπίτι του, («Ἡ Συμβολὴ τοῦ δασκάλου»).

Ὁ κ. Παρορίτης φανερώνει μὲ ἀλήθεια, τὴν ἀδικία τῶν θυμάτων πού ἀποχτηνώνονται ἀπὸ μωρίες καὶ πρόληψες. Ἐνας περατάρης πού φοβάται τὴν ἐγκατάσταση μιᾶς ἄλλης ἡλεκτρικῆς περαταριάς, ἀνὰ ἓνα κερί σ' ἓναν Ἅγιο, κ' ἔπειτα τὸν ἐβρίζει, δταν ἡ νέα περαταρία μπαίνει σ' ἐνέργεια («Τὸ πέριμα»). Μιὰ γριά ὑπερέτεια φεύγει ἀπὸ τὸ σπίτι γιὰτὶ ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα, ὁ γιὸς τὴ μεταχειρίζεται μὲ γλυκύτητα ἀνυπόφορη στὴν ἀτοσλαβωμένη ψυχὴ τῆς («Θοδώρα»). Κάποιες φορὲς τὸ δηγήμα παίρνει χαραχτήρα συμβολικόν... Ἐνας ἀγοράματος καλόγερος πού ζεῖ μέσα σὲ μιὰν ἐκστατικὴ παρατήρηση ἑνὸς κοινοῦ εὐαγγελίου, πού τὸ πιστεύει γιὰ βιβλίο σπουδαῖο, ἀφίνει νὰ σαπῇ ἓνα χειρόγραφο ἀνέκδοτο παλίου συγγραφέα, καὶ καὶ πού κάποιος ξένος τοῦ ἐξηγεῖ τὸ διπλό του λάθος, ξαναποχτᾷ μὲ μιὰ προσπάθεια στὴ θέλησή του τὴ σκοτεινὴ του πίστη καὶ καίει τὸ ἀξέτιμητο χειρόγραφο («Τὸ χειρόγραφο»). Κι ἀκόμα... Ἀνθρώποι φυτοζοῦνε μέσα σ' ἓνα ἀρρωστιάριο τόπο, καὶ νομίζουν πῶς εἶναι σκλάβοι ἑνὸς δράκου. Ἐνας ξένος τοὺς ἐξηγεῖ πῶς τὸ θεριὸ εἶναι φανταστικόν, καὶ πῶς ἓνας τόπος καλὸς τοὺς περιμένει στὸ ἄλλο πλευρὸ τοῦ βουνοῦ. Τὸν κρεμοῦνε, μὰ ἓνα παιδί μαθαίνει ἀπ' αὐτὸν σὺγκαιρα τὸ δρόμο τοῦ βουνοῦ, («Στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ»).

Κάπου ὁ κοινωνιολόγος συγγραφέας, μὰς φανερώνει ὁλότελα ἀντιπαθητικὸ τὸ θῆμα... Ἀνάμεσα στοὺς ἀδελφούς δολοφόνους ἑνὸς γεροτσιγκούνῃ, ἓνας μονάχα εἶναι περήφανος γιὰ τὸ ἐργάσιμά του. Τὸ καταγγέλλει μὲ ἓνα τέτοιο θάρρος, πού τὸν περνοῦνε γι' ἀθῶο τρελό, («Ἀδελφάκοι»).